

Арассыыйаҕа
Норуот ускуустубатын
уонна култуурунай
нэһилиэстибэтин сыла

Өрөспүүбүлүкэҕэ
ИЙЭ сыла

Улууска
ИЙЭ СИР сыла

Чурапчыга күн тахсар!

САНА ОЛОХ

12+

2022 сыл
Тохсунньу
21 күнэ
Бээтинсэ
№ 2 (11828)

Чурапчы улуусун ханыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫҢ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • sanaoloh

Бээтинсэ тохсунньу 21 • субуота тохсунньу 22 • баскыһыанньа тохсунньу 23 • бэнидизиниик тохсунньу 24 • отуурунньук тохсунньу 25 • сэрэдэ тохсунньу 26 • чаппазар тохсунньу 27

— УЛУУСКА — БУ КҮННӨРҮГӨ —

Ийэ сир сылыгар анаан үлэ үс хайысханан барыаҕа

Бу туһунан улуус баһылыга Степан Саргыдаев форсайт-сессияҕа эттэ. Кини бу сыл итинэн улахан концепция торумун онорон, үлэ-хамнас онно олобуран барыахтаабын бэлиэтээтэ. Ийэ сир сылыгар сүрүннээн үс хайысханан сайдыы үлэлэрэ ытыллыахтаахтарын билиһиннэрдэ, манна бэйэтин тус санаатын үллэһиннэ.

Дьаһал кыттылаахтара үс хайысхаҕа хамаанданан араас үлэлэтиллэр: Ийэ тыл (төрөөбүт тыл, төрүт үгэстэр), Сир Ийэ (тыа хаһаайыстыбата, экология, айылҕа, сир, уу), Ийэ дойдуга (дойдуга бэриниллээх буолуу, бигэ туруктаах дьиэ кэргэн, оҕону иити). Ол курдук, кэлбит дьон-сэргэ түбэспит хайысхаларыгар үммүт сыл устата ханнык тэрээһиннэр ытыллыахтарын, бырайыактар үлэлиэхтэрин сөбүн, туоххаордук болгомотууруллара тоҕоостообун туһунан бэйэлэрин этиилэрин этэн, хамаанданан ырытан, чопчулаан, улуус баһылыгын Степан Саргыдаев уонна сүрүн модератор, улуус дьокутааттарын Сабизтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий

Захаров иннигэр көмүскээтилэр.

Ханнык эйгэни сайыннаран, туох итэбэс баарын туоратан, хаачыстыбаны тупсаран, инники кэскиллээх сорукары туруоран, дьон-сэргэ туруктаах буолуутун, опторор усулуобуйата тупсарын туһугар олус интэриһинэй этиилэр киирдилэр.

Марфа ПЕТРОВА.

Бастакытын ийэ буолбуттарга 50 тыһ.солк. бэриллээ

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев 2022 сыллаахха бастакы оҕотун төрөөбүт эбэтэр иитэ ылбыт ийэлэргэ 50 тыһ.солк. бизэрэргэ дьэн дьаһалы таһаарда.

Бу дьаһал өрөспүүбүлүкэҕэ Ийэ уонна улууска Ийэ сир сылын чэрчитинэн уонна улуус демографическай балаһыанньатын тупсарар, дьиэ кэргэни ейүүр сыаллаах ылылынна.

...

Мындабаайы эргэ оскуолата көтүрүллүөбэ

Мындабаайы бөһүөлэгэр сана оскуола тутуутун боллуруһун улуус дьаһалтата уонна "СӨ Судаарыстыбаннай сакаасчыта" тэрилтэни кытта кэпсэтии ыытта.

Улуус баһылыгын тутууга солбуйааччыта Руслан Васильев: "Судаарыстыбаннай сакаасчыттан сметани көрөллөрүн кэтэһэбит. Биһиэхэ оскуола территориятыгар баар эбийиэктэри көтүрэр уонна буддьуоту таһынан үбү хомуйууга сорок турар. Үөрэх сапалтата 2022-2023сс. үөрэх дьиэтигэр атын сиргэ үөрэтэр мистэни көрдүөхтэрин наада. Билигин эргэ оскуола көтүрүллүө", - дьэн эттэ.

Р.И. Константинов аатынан Амма орто оскуолата өрөспүүбүлүкэҕэ биһир бастын агрооскуоланан биллэр. Сыппата араас өрөспүүбүлүкэтээби куонкурустарга кыттан, наһараада тиксэллэр. Оскуола мас дьыа 1970 сыллаагы тутуу, ирдэбилгэ аппиэттээбэт.

Чурапчы улуусун дьаһалтатын пресс-киинэ.

— КОВИД-19 —

— НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ —

COVID-19

КОРОНАВИРУС УТАРЫ ҮЛЭЛИИР СУНАЛ ЫСТААП ИНИТИННЭРИИТЭ

Тохсунньу 19 күнүгүбү туругунан улуус инфекционной отделениетыгар 7 киһи сытар. Таһыттан 47 киһи эмтэнэр, онтон обото — 8. Дьокускайга 1 киһи эмтэнэр.

Вакцины былаанынан 11204 киһи ылыахтаабын, билигин 8425 киһи бастакы компонентын, 5545 киһи иккинчыл ылбыт. Вакцины ылбыттар туруктара үчүгэй.

Бэйэни харыстанар туһуттан маасканы, бэрчээккни кэтэ сылдьып, социальнай дистанцияны тутуһун, илиини чаастатык суунун. Ылары сибикитэ (температура табыстабына, сыты, амтаны билбэт буоллаххытына, сөтөлүннэххитинэ) бырааһы ыһырын.

Чурапчыгаабы киин балыыһа сунал линийэтин төлөпүөнэ — 89618696878, 89644202833

Роспотребнадзор
84115141272
ЕДДС — 84115141660

Глава Минприроды РФ оценил готовность Якутии к пожароопасному сезону 2022 года

Готовность Якутии к пожароопасному сезону 2022 года рассмотрена на выездном совещании Министерства природных ресурсов и экологии РФ, проведенном 19 января в Якутске под председательством министра Александра Козлова и главы региона Айсена Николаева.

Министр отметил важность своевременной подготовки региона к предстоящему пожароопасному сезону с учетом эффективного использования дополнительно выделенных средств из федерального бюджета на охрану лесов от пожаров.

«Пожароопасный сезон прошлого года, был значительно тяжелее, чем пожароопасные сезоны трех предыдущих лет. На территории Якутии зарегистрировано 1678 лесных пожаров, общая площадь пройденная огнем превысила 9 млн гектар, это 90% от всей площади лесных пожаров в стране. Все регионы прекрасно знают, как в прошлом году велась работа по формированию бюджета на 2022 год. Была проделана колоссальная работа, чтобы довести лесные субвенции по охране лесов от пожаров до нормативного уровня. Благодаря решениям президента и председателя Правительства РФ, для всей страны увеличено финансирование на борьбу с лесными пожарами на 8,2 млрд рублей. В том числе Якутия получит 1,1 млрд рублей дополнительно. Теперь региону самое главное четко и вовремя подготовиться к пожароопасному сезону», - сказал министр природных ресурсов и экологии РФ Александр

Козлов.

Глава Якутии Айсен Николаев в своем выступлении озвучил, что в течение последних лет в республике наблюдается очень жаркое и засушливое лето, которое приводит к чрезвычайно высокой пожарной опасности в лесах и такая ситуация становится крайне нежелательной тенденцией. В 2021 году Якутия столкнулась с небывалым масштабом лесных пожаров, вызванным высокими температурами, порывистыми ветрами и минимальным количеством осадков. Картина прошлого года ясно показала, что тяжелая лесопожарная обстановка может сложиться на любой территории республики.

«В 2022 году финансирование охраны лесов от пожаров в республике за счет средств федерального бюджета увеличена в 5,5 раз и составила 1 млрд 619 млн рублей. В таких условиях главная задача республики — не допустить повторения ситуации прошлого года, быть полностью готовыми к предстоящему пожароопасному сезону. Только синхронизация действий муниципальных и региональных органов власти с федеральными органами даст наилучший эффект в предупреждении, выявлении и тушении природных пожаров», - подчеркнул Айсен Николаев.

В рамках подготовки к пожароопасному сезону запланировано увеличение штатной численности парашотно-десантной пожарной службы и наземной службы охраны лесов.

По количеству, кратности и протяженности увеличены маршруты авиационного и наземного мониторинга пожарной опасности в лесах. Так, авиационное патрулирование будет проводиться по 31-му, а наземное по 86-и маршрутам. Это позволит своевременно выявлять очаги возгораний на малых площадях и минимизировать риски их распространения и перехода в категорию «крупных» действующих пожаров.

В ходе совещания Александр Козлов особое внимание уделил вопросам организации набора дополнительной численности сотрудников парашотно-десантных и наземных пожарных служб, подготовке и организации закупочных процедур для обеспечения оборудованием и экипировкой, стадии заключения контрактов, резервированию воздушных судов с учетом использования мощностей межрегионального центра «Север» ФБУ «Авиалесоохрана».

Своевременное принятие решений по ключевым направлениям, обозначенным главой Минприроды РФ в ходе совещания, позволит региону обеспечить должную подготовку к прохождению пожароопасного сезона текущего года, повысить оперативность тушения природных пожаров, минимизировать ущерб лесным ресурсам и риски возникновения ЧС.

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия).

— ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ —

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгэннэрэ

Тохсунну 10 күнүгэр Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэ бырагыраамыстыгыгар сана сорулганы туруорда. Өрөспүүбүлүкэ 100 сылыгар аналлаах тэрээһиннэри былаан быһытынан олоххо киллэриэхтэрэ. Судаарыстыбаннай бырагыраамаларга уларыылар кирибиттэр. Ол курдук, тохсунну 5 күнүгэр тыа хаһаайыстыбатыгар аналлаах федеральнай бырагыраама кэтэх хаһаайыстыбаны сайыннары тусла хайысха быһытынан кирибит. Онон быһылгыттан кэтэх хаһаайыстыбалаах уонна бэйэ дьарыктаах быһытынан регистрацияламмыт дьон анал субсидиянан туһанар кыахтанналар. «Култуураны сайыннары» судаарыстыбаннай бырагыраама уларыты чэрчитинэн, креативнай оскуоланы тэрийиэхтэрэ эрэггийиннэргэ куонкуруска олохуран, федеральнай бүддьүөттэн үс сыл устата 5 млрд солк. үп тырыллыа.

Тохсунну 13 күнүгэр Ил Дархан хамсыгы бохсууга суһал ыстаап муннабын ыпта. Саха сиригэр «омикрон» штаммыгар сутуллуу бастагы түгэнэ бэлиэтэммит. Ыалдьыт кили Турциятан сыннанан кэлбит. Кини кимнээби кытта алтыспыта быһаарыллыбыт, анаалыстары хомуйаллар. Айсен Николаев эбии хааччактыыр мизэрлэри ылынар туһунан ыйаабы бэлэмнииргэ соруудахтаа. Ыарыыны эрдэттэн быһаарар туһунан тестированиены кизиник ытарга, хамсык утары быһыны ылыны тэтирдэргэ, ордук үөрэх тэрилтэлэригэр контуруопу кытаатыннарарга эттэ. Үлэни тэрийээччилэр үлэһиттэрин доруобуйаларын туругун көрүөхтээхтэр, ыарыы сибикитэ билиннэ дабыны хааччактыахтаахтар. Дезинфекция, мааска эрсиимэ, термометрия, ОРВИ сибикитэ дьон бэйэни хааччактаналларын ирдэһин тутуһуллуохтаах. Call-кииннэр уонна «суһал көмө» биригээдэлэрин үлэлэрин күүһүрдэргэ ыйылынна.

Тохсунну 14 күнүгэр Айсен Николаев дойду инновационнай эрэггийиннэрин ассоциациятын уопсай муннабар кытына. Дойду тутууга уонна олох-дьаһах хаһаайыстыбатыгар министиэри Ирек

файзуллинны кытта көрсүһүүгэ Ил Дархан «Хаарбах дьизэттэн дьону көһөрүү» бырагырааматын олоххо киллэриини тупсарыыга этиилэри киллэрдэ. Чуолаан, дьизни хаарбаһынан билимттэрин кэннэ бас билиигэ ылбыт кыра дохуоттаах дьон кыһалбатын быһаарар туһунан. Хаарбах дьизэлэх дьонно чааһынай дьизни туттар кыабы биэрэр туһунан эттэ. Аны сайын ассоциация муннаба Дьоккуускайга ытылларын туһунан быһаарыыны ыллылар.

Ил Дархан Саха сиригэр коронавируска бэлэмнээх буолуу эрсиимин уонна хааччактыыр мизэрлэри 2022 сыл кулун тутар 1 күнүгэр дьизни уһатар туһунан ыйааха илии баттаата. Эпидемиологическай быһыны-майгыны аахсан туран, тохсунну 15 күнүттэн Дьоккуускай куоракка баар атылыгы-аралдьытар, аты-эргиз кииннэргэ, аты комплекстарыгар сокуоннай саастарын туолбут дьонтон хамсык утары быһы ылбыттарын эбэтэр ыалдьыттарын туһулуур куйаар куду, эбэтэр мэдиссиинэ көрүүтүнэн быһыны ылаллара көнүлүмэст дьон ыалдьыбатах дьизн түмүктээх ПЦР-анаалыны ирдэһин кириэр. Онон атын муниципальнай тэриллиллэргэ аты дьизэлэригэр кириэргэ куйаар куду улуустаагы суһал ыстаап быһаарытынан киллэриэхтэрин сеп. Уопсастыбаннай аһылык тэрилтэлэрэ, ол иһигэр банкеттэри саалалар, сарсыарда 6 чаастан түүн 12 чааска дьизни үлэлииллэрэ көнүлүмэст.

Саха сирин тас өттүгэр сылдыбыт дьон уопсускааттан эбэтэр сынналан күннэригэр үлэс тахсалларыгар хамсыгынан ыалдьыттарын туһулуур, 72 чаастан уһаабатах ПЦР эбэтэр ИХА-тестин көрдөрүлгө ирдэнэр. Тас дойдуттан кэлбит, хамсык дьаһынан ыалдьыт килини кытта алтыспыт дьон 14 күн устата дьизэ олоруу эрсиимин тутуһуохтаахтар. Бу барыта кэлинги алта ыйга быһы ылбыт эбэтэр ыалдьыт дьонно эмиз сыһыаннаах. Үлэлиир дьон үлэ биэрээччини дьизэ олороллорун туһунан сэрэтээхтээхтэр. Онон үлэ биэрээччи киһилэргэ үлэлэрин эбэһинэһин тэийичиттэн толоруу хааччактыахтаах. Оттон

тэийичиттэн үлэлиир кыаллыбат буоллабына, үлэһикэ сыллаабы төлөнөр уопуска эбэтэр үлэ сокуонугар олохуран икки өттүттэн сөбүлэһэн, төлөмөт уопуска бэриллээхтээх.

Тохсунну 14 күнүгэр Айсен Николаев дойду аты-эргиз, бырамыысыланнай палаататын тэрийиитинэн ытыллыбыт «Ситиһиллэх дьиз кэргэн – Адаһыыйа ситиһиитэ» дьиз форумна кытына. Эрэггийиннэргэ биисинэһи өйүүр мизэрлэр туһунан санаа атаһастылар, дьиз кэргэн бастыг тэрилтэлэрин үлэтин быһыапкатын билистилэр. Саха сирин «Оһуор утум» оһуфтары истизэндэтин дойду премьер-министирэ Михаил Мишустин көрдө-ийтэ.

Тохсунну 15 күнүгэр Айсен Николаев ойуур баһаарыттан кутталлаах кэмгэ бэлэмнэниигэ сорулганы туруорда. Урутаан мизэрлэр биер кэлим былаан бырайыагар кирибиттэр. Ол иһигэр көтөр ааллары тардыы уонна уларыта тутуу «Авиалесоохрана» уонна «Якутлесресурс» тэрилтэлэр штаттарын ахсаанын улаатыннары. Дойду бэрэсидьизин быһаарытынан бу сылга авиамониторингы ытарга, кэтээн көрүүгэ, ойуур баһаарын умулларар дьаһалларга туттулар үп хас эмт бүх үрдээбит. «Якутлесресурска» федеральнай үбүнэн атылаһыллар бульдозердары уонна соһор тизиникэни туһанарга үлэһиттэринэн хааччактыа ураты болжомто уурулар. Баһаартан кутталлаах кэм сабалана да, өрөспүүбүлүкэ искусствоннай сөкүүнү түһэрэр тэриллээх авиациялаах буолуор. Мизэстигэр муниципальнай тэрилли саяалтата баһаары утары баһаалары хааччактыахтаах, тизиникэ уонна эбии күүстэр бэлэм буолуохтаахтар. Биер кэлим былаан ситэриилээх былаас бары уорганнарын, федеральнай структуралары кытары сөбүлэһилиннэ уонна бырагыраамыстыба саяалтатын кытта түмүктүү сөбүлэһи кэнниттэн Ил Дарханна бигэргэтиигэ киллэриллээ. Бу сылга ойуур баһаарыттан кутталлаах кэмгэ бэлэмнэни дьаһаллара муус устарга түмүктэниэхтээхтэр.

Афанасий НОЕВ,
Ил Дархан пресс-сэкиртээрэ.

— ИСПИСЭЛИИС ТЫРЫБЫНАТА —

«МИН БИЗНЕИМ» КИИН СЭБИЭДИССЭЙЭ СЕМЕН ПРОТОПОПОВ: Консультация, докумуон үлэтигэр босхо көмөнү оноробут

Улууска уопсайа 900-тэн тахса урбаанныт, 170 самозанятай (бэйэ дьыалатынан дьарыктанааччы) баар. Онон 2021 сыллааха биһиги өнөбүтүнэн 652 урбаанныт, 289 физическэй сирэй, 97 самозанятай туһанна. Бу кыра соһус көрдөрүү буолар.

Маны таһынан босхо үөрэх ытыабыт, ордук вебинардары. Ааспыт сылга 10 тэрээһини самозанятайдарга онорбуппун, хомойуох иһин, билини баһаһыаннаан барыта «Зуум» платформа нөһүө. Биер эр тэрээһини көрсөн онорон хааллыбыт. «Зуумна» кыттар эр киһи кыттар. Биризмэлэр сеп түбэспикэ, сибээс мөлтөбүттэн, сатаабаттаргыттан кытааччы олох аһыйах буолааччы. Сыл устата 300 —чэ киһи үөрэннэ. Бу намыһах көрдөрүү. Вебинардар, маастар-кылаастар олус наадалар, олус албах уларыылар кириэр тураллар, ирдэбиллэр элбээн иһэллэр. Онон биһиги ытар үөрэхтэригэр көхтөөхтүк кытталларыгар ыгырабын. Тэрээһиннэри биллэриилэрин ый, кыбартаал инниттэн бассабынан, инстаграммынан тарбатабыт.

2021 сылга федеральнай субсидия ордук онорон таһаарааччыларга көрүлүбүтэ. Дохуоттара суох онорон таһаарааччылар эбэтэр эрдэ маһаһыннаах эрдэхтэринэ подакцианай табардары атылаабыттарын уһултарбатахтар былырын тутта сыыйылыбыттар.

Чурапчы улуугугар официальной туризм суох. Улуус саяалтата өйөөн Мындабаайыга туризм үлэлэтэн көрөргө үлэ сабаламмыта. Ону сайыннарыыга үлэни-хамнаһы ыппылыт. Быыл икки урбаанныт биэрбиттэн, куонкуруу биерэ ааста. Көмө үбэ кэллэбинэ, улуус бүддьүөттүнэн ураты үп угулуннаһа, бырайыак олоххо сыһаа кириэхтээх. Итини таһынан федеральнай тыраасса кытытыгар олоробутунан «придорожный сервис» эйгэтин сайыннарыыга болжомто уурулууба

(гостиница, кафе, авто-сервис, мойка уо.д.а.).

2022 сылга субсидия, гранта уларыы кирибэтэбинэ, бэлэм буолуохтаахпыт. Быыл субсидия үс килиэл астаһынынан дьарыктанааччы биэрбиттэригэр, биерэ ааста. Биер-киһи биер ыспыраапкатын иннэн кытыбата. Онон отчуоту толору түһэриэх наада.

2022 сылга самозанятайдарга болжомто уурулар. Урбаанныт буоларга биһиги регистрациялыбыт. Оттон самозанятай буоларга дьарыктаах киһи төлөпүнүгэр «Мой налог» сыһаарыны туруоран регистрацияланыан сеп. Сүрүн ирдэбиллэринэн сыллаабы үбэ-харчыта дохуота 2 400 000 солк. тахсыбат уонна үлэһитэ суох буолуохтаах. Кини атынан-тутуунан дьарыктаммыт. Бэйэтэ онорон таһаарыт табарын эр атылыыра көнүлүмэст. Таксист, нээнкэ, дьиз арендаааччы уо.д.а. самозанятай буоллабына, судаарыстыбаттан көмө көрүлүр буолар. Ааспыт сылга, онорон таһаарааччыга улааппыта 500 тыһ. диари көмө үбү көрбүтүр. Ороскуоту улааппыта 50% бырыһынын сабыахха сеп. Сырьёба (аска, матырыяалга) буолбаха, холобур, оборудование атылаһытыгар, дьиз оноруутугар туттуохха сеп. Көрүлүбүт көмө үбү сөпкө туттубутун туһунан чектэри көрдөрөр ирдэниллэр. Самозанятайдар нолуоктара төрүт судургу буолар. Урбаанныттар улахан граннарга кытталлара хааччаба суох. Дьоккус уонна орто урбаанныттарга аналлаах субсидия туһунан <http://portal.b14.ru/> порталга эбэтэр Урбаан министиэристибэтин саайтыгар кириэн билсээххитин сеп.

Арасыйытатаагы, өрөспүүбүлүкэтээби куонкурустар барыта аһабастар. Сыаналаабыт хамыһыйа аккаастабыт биричинэтин барытын ыйар. Аты-тутуу эйгэтинэн дьарыктанааччыларга субсидия суох. Коронавирүһунан көмөлөр оһуулла сылдыбыттар.

Бэйэ дьыалатын арынааччыларга, сайыннарааччыларга кыра бырыһыаннаах кирэдьиити биэрэр пуонда үлэлиир. 4-8% кирэдьиити куоракка барбаха, биһиги киимит нөһүө ылыахтарын сеп. Быылгы дьыллааха самозанятайдарга 30000-тан сабалаан 100 000 тыһ. диэри, урбаанныттарга 100 000 солк. - 5 млп. диэри биэрэллэр. Элбэх киһиттэн 6 киһи ылбыта.

Чурапчытаагы «Мин Бизнесим» киин улуус дьаһалтатын иккис этээһигэр 208 каб. баар. Эрдэттэн төлөпүнүнэн билсэн, суруттаран баран кэлиэххитин сеп: 8-914-265-66-58.

Семен Иванович кытыылаах быһа биэриини ситилии «Саһа олох» хаһыат инстаграм-сирэйигэр кириэн көрүөххүтүн сеп.

Марфа ПЕТРОВА.

Хааччах кэмэ сабаланыабыттан «Саһа олох» хаһыат инстаграм-сирэйигэр араас хабааннаах быһа биэриилэри тилигин быһаакка ыттан кэлибит. Аһаас кэпсэтиилэргэ туһаннаах исписэлиистэри ыгыран, киһилэр үлэлэрин сунньунэн аабааччыларбытыгар туһалаах, интэриһинэй информациялары онороллор, кирибит ыйытыларга тутта толору эппиэтииллэр. Үүмүт сылга бастагы биэриибит ыалдьытынан Чурапчытаагы «Мин Бизнесим» киин судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэ сэбиэдиссэйэ Семен Протопопов буолла. Кини бастаан тэрилтэ сыалын-соруун, ааспыт сылга туох үлэ-хамнас ытыллыбытын туһунан сырдатта:

2019 сылга диэри Урбаанныттары өйүүр киин үлэлээбитэ. Онон Дойду Бэрэсидьизэ Владимир Путин уурааһынан, Саха сиригэр 2019 сылтан дьоккус уонна орто бизнеси сайыннарыыга туһуламмыт, урбаанныттар үлэлэрин чэпчэтэр сыалтан «Мин Бизнесим» кииннэр аһыллан сабалаабыттар. Биһиги урбаан эр министиэристибэтин кытта буолбаха, атын министиэристибалары, урбааннарга сыһыаннаах тэрилтэлэри кытта ситимнээхтик үлэлиибит. Грант, көмө үп (субсидия), чэпчэки бырыһыаннаах кирэдьиити ылыыга консультация, докумуон үлэтигэр босхо көмөнү оноробут.

portal.b14.ru

МОЙ бизнес

ТЕЛЕФОН "ГОРЯЧЕЙ ЛИНИИ": 8 800 100 58 80

Мы готовы ответить на Ваши вопросы

Работает с 9:00 до 19:00

УУСПОРТ САЛАТАТА. 2021 сылга улуус бұддьүөгүттэн 12 млн 634 тың оолкуобайа көрүлгөн ороскуоттанна. Билинни туругунан улууска уопсай 68 ыспарьыбынай эбийиак баар. Окуупаба кириэн иннинээди сазастах оолортон сабалана, улуус үрдүнэр барьта 9013 киһи маастабай устуордунан дьарктанар. Ньуһуһктар икки ардыларынаабы комплекснай спартакиада быйыл хамсык ыарьылан 5 көрүнгү ытылынан. Ол түмүгүн, 1 бөлөххө: 1 миаста – Дирин, 2 ымаста – Чурапчы, 3 миаста – Хатылы; 2 бөлөххө: 1 миаста – Хадаар, 2 миаста – Төлөй, 3 миаста – Хайахсыг ылары ситистилэр. Адаптивнай устуорт көрүнгү өрспүүбүлүкэ ытыллыыт курактары олонор эр ооньонор волейболга 1 миаста, варбэттерге толбола 3 миаста, өрспүүбүлүкэтэди културунай ыспарьыбынай бастыбэл түмүгүн 5 миастага табыстыыт ДЮСШ иһинэн доробуайаларынан хааччастах оолортон адаптивнай устуорт отделениегэ аһыллан үлэтин сабаласта. IV-с кыһынны ооньуулар спартакиадаларга олуһуу – муус устар ыйдарга Алдан, Нерюнгри, Дьоксуускай куораттарын аһыллылыта. Улууску хайыларга, шорт-трекка, сиоборка, горнолынай куросс уонна хотулу многоборьега уопсайа 31 курактэһэччики

Отчуоти твояму барельєвному
QR-модулю місцем арбят.

ОПОХТООХ САЛАЙЫНЫҮ: Ил Түмэн тушааннаах кэмнцнэтэ сокуон барылын өйөөтө

“Догтно өнгарас булаас бир калим тиги-
гэр олохтох салгалынныгы тэригэн бутуун
көрдөбулларин тулунан” федеральный
сокул барылыа б.д. тохоруну 14 күмүгэр
Ил Түмэн суддарыстыбын тутуула уонна
оохтоох салгалынныгы сис кэмпиэлтин кизн
ыннырылаах мууныбар дүүлүктүлүр.
Сондо норуот талылаахтарын сэрэ булаас
бары салавларыттан бэрэстэбиллэлэр,
уопустыбаныктар уонна мууныбарыттар
тэриллилэр баһылыктара, дыкутааттара
кыткан, санааларын, көрдүүлэрин этиниллэр.

Манна сыйхэран балмэтээтээс, бу
дааду эргийтэннэрин миним олохторун,
дүйтүбаларын бийаарыахтаах бок-лумаа
боптурдоту ырытыһыга таһа дабыан
кытас болдох бэрилиннэр, бийаа
врестуубулусэбитигэрдыраһыннык, өрөбүл
күннэри ээсэбэһа, дууһаһыа көхтөөхтү
тэрилинэ. Сорох улуустар иккили-үсү
төгүл түмсэн ырытыһыттар. Ил Дархан
уонна бэрэбэһтэһыа дэһаһаһыа
олохтох саллаһыа боптурдотарыа
департаһыа саһаһаһыа Иман Попов
аһаһыаэриһыа, департамент 17 улууһа
дууһаһыаһыа тэриһыа кыттыһыа уонна оһор
түһаһыаһыа соһон барыһаһыа аһаһыа
түһаһыаһыа. Иманнаһыа үлэ саһаһыа.

[illegible]

Соқуонньуттар харахтара кыраады

Арасыылыа үтүөлөөх кэрмэ, Арасыылыа
корпоративтарын бичүөлгөх үлэһитэ,
СРС XII ыһыарыһытар уонна Ил Түмэн I
тыһыыһыгар норуоттун дьоммататынан
айылын үлэһитит Мэкс Яковлев аан
сыду судаарыстыбаларыгар барытар
муниципалитеттар "публикнай" (дьомно
аһаас) быһаас тийгэр киирэллэрин,
Арасыылыа олохтоох сарайыны
түтүрэн сокуон маннай оһууларын
муниципалитеттар дьомно аһаас быһаас
гэс өттүр түтүлэһнэр, улаһан аһаас
аһаарыллыбытын, ону көннөрөр кэм
кэрээн кэлбитин ыйда уонна: "Сүрүн —
сокуон сана барыта дайду субъектарыгар
олбох боломуһунайы бэйэр, чуолгаан
муниципалитеттар бэрэстэбиитэллэх
органынан күтүрдэр тасхаллох, Онон
оһуобит сокуоммутун ыһыарыһытар
кэрэбит этиилэри, санаалары барытын
аһыах тустаахтыт, бары тыв оһирин
аһаанньаһаах туһунан маннай
ыһыаттыттан долгуйалар", — диэтэ.

Макар Макарович санырынан,
ыра нәһиликтәргә тийиҥ бийәтә
ула пәһнәһимиттар, тәрбәһимиттар.
ыләхтәһимиттар "сударыстыб
һигәр сударыстыбны" үрәһәһит.
адарыта дәрәһәһ тийиҥ судә. онтон
һигәһи харлыһанәһ. Санә соһуһунан
һигәһәһ әһәрәһәһ дигәһ саһәһи биһр
һигәһ тийиҥ оһәһәһәһ саһтәһ соһуһ
һигәһәһ һәһәһ һәһәһәһ һәһәһ әһәһәһ
һәһәһәһ әһәһәһәһ. Бәһәһ 22-с
һәһәһәһәһ 16-с һәһәһәһ һәһәһәһәһ

уусуурхун, муниципальнай уусуурхун олохтоол дьаалалтагын тутулуур олохтоох дьаалалтаг территориял аймаг уорганчара киирэллэр дьиз ийыллыбытын тутанан, мээиллэтири чүүлээн, аймаг кириллээх, ыраах суоп кииз суох сиргэ олоор салымньыларын тусга дьаалалтагын тэрийиэхтэ суубун эттэ.

Юридича билимин дуоствара, РФ
утувалэх харина, СВ Ытык иһитэ Дмитрий
Миронов сокуон барылын ааһыгар
"хардарыта дьайсы" (экономическ
дизин тыпы эбэн бизнэсрээ итэнэма сокуон
тиэкиһигэр "муниципальнай" бас билиин
туһунуна, бас билии уонна дьайыһы
тустарынан айдабууллэри киллэрээгэ атта
Дюкуускай куорат байылыта Евгений
Григорьев айдабууллэри бализири
тиэрминнэргэ муччлэзэтих сыһыаннаһары
ыһырга уонна сокуон акталарыгар бири
айдабуу атын-атынныкы бизири инникити
булууру таһаарыан сөбүн ыйда.

**Чопчулаанын - бэйэ илгитин-агаарын
базыны**

Мэйнэик санзаны Егор Жирков өрөспүүбүлүүбүз киэкини биллэр сударыстыбыннай-уопастыбыннай дийэтэл, этэ уонна бу сокуон сана барыла "туруор булбас" биир кэлим тилини опохтуура муниципальнай уокурук (улуус оройуон) таһымыгар дистри туохуканы туруорарын бэлэмтээтэ. "Мин сокуон барылын 186 кирэйин барытын ээхтэмм эрэри, РФ Конституцияныгар утарары тулу да булбатим, омон дыкутат В.М. Прохоров сэмистэт ааптантат эгиптин өйүүбүн", - диэтэ Егор Петрович. Кини сангырынак, сокуон барылыгар сурулуубу варианныр чуолкайдыы, чопчулуу сатыыр наадата суох, ити бэйэ илиитин атарын баакарта тэниэх. Төтөрүтүн, барылга бэрлэлэр варианныр өрөспүүбүтүмүз сокуонун омонор ылынарга чопчулаан туһанар өрдүк туһалаах, көдүүстээх буолуо. Холобур, сокуон баалаһыныатыгар муниципальнай уокурук сирэ наһиликтэргэн туарын быйн бараан, опохтох дыһалта территориянай уорганнарын курдук сурууан көтөрүтээт. Омонорна наһиликтэ таһымыгар коллегиялнай салгыны бээр буолар дьэхтэнэр.

[illegible]

Утүүс багьшлыгын бэлдэлт үлээтэр

Төл элэмчилэр үгүстэрэ "МҮӨ (үлүс)
баһылыга туһааннаах устурук (үлүс)
олохторунун бүтүмү быйбардырынан

төлийллийнхэвчлэл" дигн санааны түтүүлээр. Үүнийг Бүлүү багийнхон Владимир Пожачкин санга сохон үлэгээр дээр, ол эвээр 2022 оыл ийнхон муниципальный тэрийллийнхэвчлэл бичгээр төлө хөдлөхөөрөөн хөдлөн. Билигийн түтүүлүн өсө бисэ оыл олохон охууну намыратар, төлийн үнэгээр хөдлөх бээрн эгтэ, Уус Алдан үлүүлүнээс мунхөх бэрээсэдээгээ Илэн Молодоэнийхон таттаргун бичгээр хэрмийн бэрээсэдээ, түнхэнээх сохон хөдлөх мунхөх дээр муниципальный оройгуннары муниципальный уоуруулхэвчлэл үлэгээр тэрийнхэвчлэл хөдлөн.

Уурьданы улсуудын бэйлхьх Федоров мунтан ыраах сатар, суоллаах, кытаанах айылбалаах түбэлтигэр биир таһымнаах сэлэйииньы түбэттэн атын сууһар эриэрин, муниципальнай уокуруккаа кэллэргэ бөлүккөн биллэрдэ. Бэйэттик кымыр араспыбулука парлааманыгар иккис бөлүккө дьакутааттаабыт. үс уллуулуу салаа сымдыыбыт Иван Горохов биллэһини муниципальнай тэрмиллитор бэйлхьхтарыин орлотугар "тэйитчлтир сэлэйиы" муудатаа үөдүйбүтүн, манньы бас сэттэх барыы бохсуннара сөбүк, территориальнай уорганнара (ижилихкэртэ) салаанааччыны акааһын дьэниэ, аьдыккаах булзларыгар бэа санаатын тирэртэ. Твагта уллууһун бэйлхьхэ, Сөмуниципальнай тэрмиллчлэрин бэйлхьхастарын Сабитын барассарэстээн Михаил Соров: "Сөкүн барыһын 4-с ыстатыматын 3-с пуунугар "муниципальнай тэрмилли административнай-территориальнай единица бүкүлбэтэх" дьиз-суруллубутум ылан кэбүлээккэ. Нэһиликэ таһымнагар коллөгемальнай тэрмилли баары бүлүкүттэх. Сэлэиньэлэр уонна кинилэр сэлэйииччлэрин статустарын соннуунан чолчумуур, шинэтэр муниттан ерөөлүбүлүккэ сөкүүнүн ыһыһыахха", — дьизэтии кыллэрдэ.

Ил Түмэн барсаадаатаа Алексей Еремеев комитеттэ кыан дүүрүлэлленини тартыбгытар итинэнкэ кытыылаактарга барыларыгар мактана. Алексей Илчэ бэллээбэбитинэн, өрөстүүбүтүкэ жжн тагынаак олохторо салайыныны илларынга кжжэ ыарахаттары көрсүбүт буолуунага, бийр тагынааваа дьон-сэргэ олобо тулсарыгар, кыһалгыта кыччырыгар сүдүргү, быһаччы сапакыны нымата тэриллэринэн кэстиппэрбэ мыйкыраа сүрү. Комитеттэ чилиһинэра куластавһын түмүтүнэн сохон барыны өйөвтүлэр уонча Ил Түмэн тохсунуу 17 күнүнааги пленарнай муннаага көрүмтэ киллэрэргэ быһаардылар.

Ил Түмэн 33-с (хоёрдугаар талын) пленармай муннаага тохомуны 17 хүмүзэр онлайн дэбизинэн ыытылыннар. Муннаагад спикер бастагы солбуйсаччыта Александр Жыркөө салайда. Ил Түмөн судайарыстыканы түтүгүтэ уонна олохтоох салайыныыкытэ систэмытиэтин бэрэссэдээтэлэ Владимир Прокольев сокуон барытын түтүгүнэн дакыллаатын кэнниттэ дьокумэнттар санааларын этиннилэр. Куолэстэаһын түтүгүнэн сокуон барытын айуур түтүгүн уураты ылыннылар. Саха брэслүүбүтүгүтэ парламентарийдары киирибит этинилэр, санаалары түмэн, сокуон барыта Госдумага көрүлүлэригэр көннөрүүлэри ыытыахтарэ. Маны тэнэ брэслүүбүтүгүтэ олохтоох салайыныы түтүгүн сокуонугар уларытылары киллэрээгүтэ аңаан ороскомой хамыагыканы тариннэхтэрэ.

Ил Дархан Айсен Николаев плсинай
мунчааха руувар ситимин нонуу
холбоон, сокуон барылын дүүнүлүгүмүз
алохтоох салгыныны Вэрэстэбинэлэпприн
уонна нэһилиэтинньи киэниик хабаан
дүүннэрбиттэригэр ыктаанна уонна
"Дүүнүлүгүмүз түмүтэр кэжэ3 мунчаах

бизнесурастарга дьон-сэргэсөөтөөхөй дабулга
кэллэ. Чоулаан, өрөстүүбүлүкэ дьаһанан
олорор сирин-чотун тутува уларыйыа
сүрбэ, нэһиликтэр бирикни онуларынан
хаалыахтара. Тарыйл бэлиттикэтэ, тыа сирин
чэтэстимлэра, сэткэһиһэлэр социальнай
инфраструктуралара үрэллүбэтэр.
Муниципальной уокуруктар баһыптыарыа
талыы бэрээдэгин субъект бэйэтэ
быһварар. Бэри нэһиликтэргэ олохтох
дьаһалта территорияльнай уорганнара
тэриллүүктэргэ, — диэтэ.

Өрөспүүбүлүкүз багылыга олохтоох
былаас биир таһымнаах тутулга чөстөсүнэ
дэс олохун дьянаар таһыма тупсарыгар
эрэриин эгэ. Ити — билим тутуун
сорулут. Нэһилимэнь олоор үсүлүбуйа
миастаа баар булааста тутулустанара
сатанат булааһы биир таһымка түмтүкэ,
дэс эрээс таһымнаах сүүр сүлдүн
ээгтэхэр көрдүөрү тохтук. Муниципальнай
былаас тутулу дэс-сэргэ минигор дэс
үлөһүр сатааһычпыртан сүүмүрдээн
таһыахха наада. Ол өнөмүг хамааңда
үлүс, оройон таһымнар чөлүлүмүт
боломун-суйларын чэрчитинан кыахха
дарыа майыпаабанка-сонмообуо,
былаачы дьяратына. Судаарыстыбаннай
уоһа муниципальнай булаастар тутуах
соруу — олох каачысыбатын тупсарыны
биирээ булаарыах түстэхтэр. Уларыты
өрөспүүбүлүкүзбит ит өлөһүн кадыуустээн
туһанарыгар олук охсор. — дэс баһытатэ
Ип Дархан.

Түмүккү Айсен Николаев документтары
сөзүн барылыгы көнөрүтүп кылларынга
жеткөзүп кытталарыга ыкыда уюна
бу үлгүгө жасалмада Сага сириттен турбут
документтарына кытталарыга этте.

СЗМС ТЫЛ

Галина Даничкова, Госдумада Саха
Өрөспүүбүлүкэтигэн дьомхутаат:

— Кисээ, дэсүнүмдөк дүүүллэшим
буоппа. Субъект таһымыгар түстөй
кэмтият манчык мизг, диктэ сэлэиини
тэрийбитин бийирдизбик. Араас таһымга
үлөйи сылдыар байылыктар, диктэаттар
уонна, уопастыбаныыктар киллэртэ
аттылар сокуон барытын бүтэтиктээ
ичуулу аахсылыктарга диктэ
эрэнибик. Дүүүллэһиччилэр барыны,
сүмүмүн, айөөтүлэр. Утарааччылар
дабын, саамы киллэртэ ис дыйнык
дөөтөктөрүнү, санаалара үлэрийгэр
сээрбастаабаппын. Олохтох сэлэиини
биир таһымнаага көстөүмү, быһээс бары
таһыма (федеральнай, эргийизмнэби
уонна муниципальнай) биир сүмүмүтүн
үлэтиэ. Олохтох сэлэиини дөөтө
аһаас быһээс тынгыр миэрэ — сэлэи
быһаары. Муниципальнай уокрук (үлүс)
байылыга сударыстыбанын уонна
муниципальнай солору тэгинэн сүтэринэ
быһээс үөлэ аранатыгар тийэ быһачы
тыткан, дөөнү-сэргэтин төмүсүр кыага
улаатар. 131-с федеральнай сокуонга
боломусчуга бүүдүөтүнэн бигэргэтиэ
чуолгай суога уонна боломусчулар
чочуламматахтара үлэтин, сайдынын
атахтыыллара, Ити сокуонга олус
элбэх үлэрийи киллэриллибитэ. Санаа
сокуон бинни эргийизммит уратытын
нэпиизинэбит ахсаанын, айырабыт
уустугун аахсылан ыһылларыгар уонна
элбэх кыһага быһаарылларыгар эркибик.
Тоҕо диэтэххэ, субъекка элбэх боломусчула
бариллар. Сэлэий сүмүм — муниципальнай
уокрук бэйэтэ үлүгэй бүүдүөттөх буолан,
болпукостары быһавара судургутууо.

Василий НИКИФОРОВ.

— КУПТУРА —

Хадаар «Кэрэх» рок-белебэ олгучча сыл кэннигиттэн кэнсигэрдээтэ

ырыялар ыпланна. Айар эйгэз сыһыаннахтарым,
дьобурддактарым көрдөрөр икис түтүмүзгө ээторскай
ырыяларын бэлэхтэтилар. Үтүскэ устан-үтүскэ бэриллэн
ылланы кэлбит үйлүзүк ырыяларын ичиннэрдилэр.
Төрдүс түтүмүзгө ынырыахх ыалдыттар, аймэх-билэ
дьонноруун истин эбэрдэлэр, алыһтарга эччилэнэ,

Тэрэгийн «Тускул» нуруут аймгийнхныг дэмжсэн уу-
уран сайраймчлыг, Дэлгүүрбайдаагын культура коллегийн
устудьынчдыг Надежда Артемьева туусруулсан,
дипломнай үлэгийн тугуугуун буулга.

Дээрэ кэнхэжэ Хадхаар нэхилэгийн бэхиһыгэ Афанасий Степанов, улустаары культуура салал-татын нэвчэлэһыгэ Дмитрий Голос, ВИА аппаратураны сүүрэнкэтэм туруурсан булбул 2013-2021 оо. «Тускул» НАДЭ дирижэнтэрэни үлэлзэбит Ирина Тарасова, 2017-2021 оо. Хадхаар нэхилэгийн бэхиһыһыһын үлэлзэбит Иван Васильев, Биир дойдулавхтарбыт, «Пролессо» ХЭТ дирижэнтэрэ, СӨ үгүөлээх тутванчыта Алексей Ганилин, "Хадхаар-Чурагчы" тунсугу салалавччыта Иван Лукин, ЧГИФКСИ ректорэ Иннокентий Готовцев, «Боотур Уус» стадион дирижэнтэрэ Василий Давыдов, үөдэ. хытһыһыны ыппылар. Бү күн

албах бөгд санвалар эгилжинлэр,
этгилэр мийрднлэр. Битр сэжээн
нэлэлнэ сайдылгыг бигдэ түгсэн
улапизирг дүн ынырдылар. «Кэрхэ
рох-бөлөх уюлатарыг Дмитрий
агын сайдылгыг ылааттарыг илнэ
оюн күүл бэлдэлдэ туттаргаата.

Бүрхдэ дээрх мэдлэгийн бэлтгэлтэй, бүх хэргийнхээ билигтэй дагуу тусгажигт, тэргээжигт дунд эрэл санааныг үүдүүлүүлж, тэргээжигт доруулуулж бэлтгэлтэй «Хэрэг» рок-баллаахыг хийж, мэдлэгийн тэргээжигт, Күүс-хөмө, эвчлүүл буюу бүл бүл бийр дийдүүлж тэргээжигт, СӨ үүсгэлэх үнэмлэжигт Вера Старикова, СӨ үүсгэлэх үнэмлэжигт Семен Тарасова мэдлэжигт.

Чахны даганы дэвч-сэргэ ор сүүлчээр эхэлснээр тэрэгжинээр, тыйнаах доргууль хэнээрхээр хороо-нуулар дээр саяастарыг эргэлт, йинийхитин хэнээрхээр чамалыг сахарон эйгэлтээр сүүлчээр талааннаах, эйдариулах, уртыг суулгах-хистээх, дыктыг мусукав, ыраахыг үүн-сайдан гахариын култайт.

Туругурдук тыныктаах добуштуол!

Лена НОГОВИЦЫНА,
нашпиканг бичиглэгчээр,
Наданда АРТЕМЬЕВА,
«Тускул» НАДЫ уус-уран салаагаачаа.

1990 с. Хадвар нэгилгээр Федор
Криштонов тэрийнхнийн, бэлэлэрийн
баатарынхан ырыа нутлаах улааттар
"Кэрэх" рок-балетын тэрийнх, улуусын эрх
улзаллага, өрсөлдүүлжээ үрдүнэн кэрэхтэгийнхээр.
бу сүүл "Табал" фестивалыа Гран-при
адаахнарынхан булбулуттар. Манган ыла сайдан,
адаах аяадынхан үнэх талынхна тахсан испилтээр.

Онтон ыла буулаа сиб ваһан, иккэс тыһымманан, 14 күнүгэр «Тускулуннорут» ыйааһытын диэтиннэ. 10 сыйлаах үбүтүөхүн көрсө, күпүрүнүйэ испилистабыннан, саргыттар, саргыттар, ыһаппыт, мууһа көрсө, ууһар, ууһары, сана БИА аппаратура ыһан, ханна да ыһаппаллар ыһаны үтө доһор, арахсыт артыс ыһан, иккэс сыйлаах «Кэрэх» рок-бөлөх тыһааһа доһуһуотун, иккэс ыһаах тыһааһа, биир тыһымман авста.

Бөлөү тарыхый элбас ырына ааптара, методист Федор Харитонов ритм-гитарара оюннуур. охтор-табур инструмента барабакициян Александр Иванов, павашингыннн Егор Лукин, бас-гитарийыннн Егор узыннн, соло-гитарийыннн Илья Владимиров уонна ритм-гитарийыннн Иннокентий Елисеев оюннулар.

Кансиэр 4 түтүлүбүзүн арварылган ыңытылымга. Баста-
гы түтүлүсүз «Корго» тээриллимти, бастагы хардыларын

— «САНА ОЛОХ» ХАҢЫАТ ТӨРҮТТЭММИТЭ 90 СЫЛЫНАН —

КЫРДЬЫГЫ СУРУЙАРГА КЫАБЫ ҮӨСКЭППИТ ЭРЭДЭЭКТЭР

Биһиги улуус сөбүлээн аабар «Саҥа олох» хаһыаптыг былырыын 90 сыллаах үбүлүөйэ буолбута. Онон сибээстээн, бу хаһыакка эрдээктэринэн, култуура уонна олох-дьаһах отделын сэбиэдиссэинэн ор кэмнэ үлэлээбит улахан убайбын Нюргустан Егорович Макаров ахтан-санаан кэллим. Кини туһунан биһиги үлэлээбит кэлиэгэлэрин, биһиги төрөөбүттэрин ахтыыларпыттан туһанан, хайдах сатыырбынан суруйарга сананым.

Нюргустан Егорович суруналыыстыка эйгэтигэр сыһыа үктэммитэ. Кини 1962 сыллаахха СГУ ИФФ нуучча тылын уонна литэратуран салаатын бүтэрэн, манный дойдутугар, сылан абыс, орто кылаастаах, оттон Соловьев нэһилиэтин абыс кылаастаах оскуолаларыгар, Таатта оройуонун Баайаба оскуолаларыгар дириэктэрдээбитэ. Одьулууннаабы 13-с нүөмэрдээх СПТУ-га үөрэх чааһын сэбиэдиссэинэн олус таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Хомунуус буолан, ханна бөөртүөйэ райкомун уурааба этэр да, онно үлэлиэ барара.

1973 сылтан сабаалаан кини олохун онкула тосту уларыйар. «Саҥа олох» улуус хаһыатыгар култуура уонна олох-дьаһах отделын сэбиэдиссэинэн

ананар. Үлэтинэн элбэхтик командировкага сылдьан, оройуон култуурунай олохун туһунан хаһыакка элбэх ыстатыйаны бэчээттэппитэ.

1975 сыллаахха үлэһит быһыытынан буспут-хаппыт киһини. Мусса оройуонун «Индиго уоттара» хаһыат эрдээктэринэн аһаммыта. Барыта холбоон 10 сыл устата үлэлээбитэ. Үлэлээн бүтэн барарыгар киниэхэ махтал суругу туттарбытара. Онно: «Нюргустан Егорович! Эн биһиги хаһыаптыгар эрдээктэрдээн, оройуон экономикатын уонна култууратын сайдарыгар, нэһилиэтинэн, үүнэр кэлүөнүн иитиэ дьолун кылааккын киллэрбиһин үрдүктүк сыаналыбыт, эн киһи быһыытынан сэмэй, сытыары сымнаһас майгыгынан, дьонно биһир кэм эйгэс сыһыангынан, үлэһит быһыытынан принципиальнайынан оройуонна улахан авторитетынан туһаммытын. Лектор уонна пропагандист быһыытынан оройуон уопастыбаннай олоһор актыыбынайдык кыттыбытын. Айымньылаах үлэн иһин махтанан туран, сана үлэбэр ситиһини...» - дииһэн алгыс тыллаах атаарбыттар.

1985 сылтан уопуттаах үлэһит төрөөбүт дойдутугар Чурапчыга «Саҥа олох» хаһыат эрдээктэринэн ананан кэлбитэ. Нюргустан Егорович хайдах үлэлээбитин туһунан биһиги үлэлээбит, оччотооһу кэмнэ эрдээктэри солбуйааччынан үлэлээбит үлэ, тыл уонна суруналыыстыка бэтэрээнэ Спартак Чичигинаров «Саҥа сүүрэн инники күнүгэр турсубута» дииһэн 2004 сыллаахха таһаарбыт ыстатыйатыгар суруйар: «Дойдуга уларыта тутуу кэмигэр, 1980 сыллар ортолоругар диири да, маассабай бэчээт ис дьинэр урукку хаатынан олохтута. Тыл көнүлэ хааччахтаһан уурайбата. Биһигин хаһыат аайы «ааптар суругар этиллэр санаа эрдээксийэ позициятыгар мэлдьи сөп түбэхэр буолбатах» дииһэн сурулларын курдук буолбакка, төттөрүтүн ити партия линията, райком туруорар ооруга дииһэн буолара. Үөһэттэн ыйы-кэрдийи элбээн испитэ. Ону тутуһу кытаанахтык ирдэниллэрэ. Ааптар тулу саныырынан, хайдах өйдөнөрүнэн көнүл суруйара хааччахтаһан буолуохтаабын курдук этэ. Иккис өттүнэн бэчээт нөүгө көнүл этэр-тыһанар, санааны атастаһар аныгылыы өйдөөх-санаалаах дьон элбээн иһэллэрэ. Ааптардар ити дьулуһууларын

олоххо киллэриэби хаһыаттар партия райкомнарын быһаччы хонтуруолугар олохторунан кыаллыбат этэ. Уларыта тутуунан хаһыат сирэйэ эрэ буолбакка, ис хоһооно эмиэ санардыллыахтааба. Саналыы өй-санаа хайдах киллэриллээхтээбэ эмиэ өйдөмөт да курдук буолан барбыта. Кэлин ырыгалаан көрдөххө, туох да энкилэ суох партияны эрэ тутуһуннары, биһир хаһыыпка киллэри бэчээти уларыта тутууну, кини инники сайдыытын хааччахтаабыта дьээнкэтигэр көстөр.

Ити курдук хаһыаттарга эмиэ үөскээбит кризис кэмигэр, 1985 сыл күһүнүгэр «Саҥа олох» хаһыат эрдээктэринэн Нюргустан Макаров ананан кэлбитэ. Кини биһиги сана киһи буолбатах этэ. Инники биһиги хаһыаптыгар хас да сыл култуура отделын салайа сылдьыбыта.

Кини ураты сымнаһас, бэрт сэмэй, холку киһи этэ. Туох да сүпсүлгэнэ суох хаһыат уопуттаах үлэһиттэригэр тирэҕирэн үлэлээбитинэн барбыта. Дьыаланы билэрэ, хаһыакка сыстаһа тутта көстөрө. Кэлэктиип да бэйэтин киһитин көрсүбүтэ.

Нюргустан Егорович хаһыакка сана сүүрээһинэ киллэрэн барбыта. Хаһыат кэнники сылларга бүрүөкээбит биһир хаһыыттан сыһыа тахсан, санааны туруору уонна аһаастык этэр буолбута. Эрдээксийэбэ киирэр матырыйаллар уруккутун курдук, ардыгар була сатаан ааптар бэйэтэ да билбэт буолуор диири чочулара - көннөрүллэрэ тохтотуллубута, эрдээктэр тулу саныырын, хайдах толкуйдуурун ситиһэ сатаабытын, сурукка бэйэтин тылын киллэрэрэ биһирэммит буолбута. Санааны аһаастык этии араас санаалар харсыһыларын кэмэ сабааламмыта. Айар үлэһиттэр баар проблемаларга инэн-тонон киирэр, олоху быһаарар суолу-иһи көрдүүр матырыйаллары суруйарга дьулуспуттара.

Биһирдүүлээн үлэһит туһунан абыһах тыллаах хал буолбут хаһыыбынан суруллар информациялар, репортажтар сэдэхсийэн барбытара. Ити сана эрдээктэр үлэтин ньымата суруналыыстыка сайдыытыгар үөскээбит мэхэйдэртэн, хааччахтаһан босхолонууга айар үлэһиттэр дьулуурдарын кытта сөп түбэспитин, алтыспытын түмүктээн буолбута. Политика, экономика, социальнай олох, сизэр-майгы уруккулу өйдөбүллэрэ түөрэннэн, олоху саналыы хараһынан көрүү, сонун толкуй киирэр туруктамматтара, сабааламмыта даһаны.

Итинник уустук утарсылаах, эмиэ да тыл көнүлэ баар буолуохтаах, эмиэ да партиянай хааччахтаһан энкилэ суох тутуһулуохтаах бутуурдаах кэмнэргэ үлэлээн, Нюргустан Егорович тэрийээчи быһыытынан дьосурдаабын. Бэчээт көнүл буолуутун киллэрсиигэ дьүүкүөрдээби көрдөрбүтэ. Кини хаһыаты саналыы ис хоһоонноһунна, суруналыыс каадырдар таһымнарын үрдэтии историятыгар суолу тэлсибитэ диирэххэ да, сыыспатым буолуо. Мин

өйдөбүлбэр биһиги хаһыаптыгар тыл көнүлэ олоххо киирэн барыта ити кэмтэн сабааламмыта.

Ити курдук убайым туһунан биһиги үлэлээбит кэлиэгэлэ ахтыбытын уларыппакка суруйдум. Ахтыллыбытын курдук убайбыт хаһыакка уустук утарсылаах кэмнэ үлэлээн аастыта. Ханна да үлэлээтэр уопастыбаннай үлэттэн туора турбата, ССКП райкомун чилиэнинэн, пропагандист уонна лектор быһыытынан оройуон уопастыбаннай олоһор көтөөхтүк кыттыбыта. Бастакы эрээрсээтээх саахыматчыт, дуобакка маастарга хандьыдаат буолан, оройуонун чилиэтин бу икки көрүнгэ үгүстүк көмүскээбитэ. Биһиги убайбыт үгүс суобастаахтык үлэлээбит өссө биһир туоһуларынан - кини наһараадалара, бэлиэлэрэ буолаллар. ССРС Суруналыыстарын сойууһун чилиэни, бэчээт, тыл бэтэрээнэ, өрөспүүбүлүкэтээби Бэлитинчэскэй сырдатыйы бочуотун дуоскатыгар киллэриллэбитэ, РСФСР «Знание» уопастыбатын бырабылланнаатын бочуотунай грамотатынан наһараадалаһымт, дуобакка маастарга хандьыдаат, саахымакка 1-кы эрээрсээтээх уо.д.а. үгүс элбэх бочуотунай грамоталар, дипломнар, махтал суруктар хаһаайыннара.

Биһиги дьыэ кэргэннэ Нюргустан Егорович тобус оботтон үлүс оһонон күн сирин көрбүтэ. Улахан убай быһыытынан кыраларга үгүс сабыдыаллаах, улахан көмөлөөх этэ. Майгыта көнөтүнэн, сымнаһаһынан, баһыйар өйүнэн инилэрэ, аймах-билэ дьонно холобур оностор киһибит этэ.

Татьяна ПОНОМАРЕВА, биһиги төрөөбүт балтыта, РФ үөрэҕириитин туйгуна, СӨ үөрэҕириитин үтүөлээх үлэһитэ, СӨ «Учууталлар учууталлара» бэлиэ хаһаайката.

РЕДАКЦИЯ ГАЗЕТЫ САНА ОЛОХ

